

Plafondstuk met 'De raaf die beroofd wordt van de veren waarmee hij zich had getooid'

Abraham Busschop (Dordrecht 1670–1729 Middelburg)

Dordrechts Museum
Dordrecht

1708. Olieverf op doek, 166 x 294 cm

Gesigneerd en gedateerd, midden onder op de stenen rand: *A. Busschop f. 1708*

Herkomst: Galerie Jean-François Heim, Parijs (2011)

Soms moet er snel worden gehandeld bij een aankoop. Tijdens de opening van de TEFAP in Maastricht vorig jaar trok het grote plafondstuk met felgekleurde vogels van Abraham Busschop direct de aandacht. Het hing als een schilderij aan de voorkant van de stand van Galerie Heim uit Parijs. Collega's van het Rijksmuseum hadden ons al getipt. Want waar zou het stuk beter op z'n plaats zijn dan in Dordrecht, de stad waar het is gemaakt, en waar passen de decoratieve vogels mooier dan in het museum waar ook de eend van Cuyp en de vogelbehangsels van Aert Schouman hangen?

Het voordeel van de opening van de TEFAP is dat er vele collega's rondlopen met wie een mogelijke aankoop besproken kan worden. De Duitse kunsthistorica Lianne Wepler wees erop dat het niet zomaar een decoratieve voorstelling betreft, maar dat een aan de fabels van Aesopus ontleend verhaal is uitgebeeld. Daarvan was de

De raaf die beroofd wordt van de veren waarmee hij zich had getooid
Anoniem naar Gerard de Jode
Gravure, ca. 8 x 11 cm
Uit Joost van den Vondel,
*Den gulden winckel der
konstlievende Nederlanders*,
Amsterdam 1613, p. 72

De aankoop van het
plafondstuk door Abraham
Busschop voor het
Dordrechts Museum is tot
stand gekomen met steun
van het Willem en Mary
Reus-de Lange Fonds en
het BankGiro Loterij
Aankoopfonds van de
Vereniging Rembrandt, het
VSBfonds en de Stichting
Vrienden van de Dordtse
Museum.

handelaar nog niet op de hoogte. Het gaat om de fabel van de raaf die zich getooid had met de veren van andere vogels en voor zijn ijdelheid gestraft wordt. Zelden uitgebeeld in de schilderkunst en al helemaal niet als plafondstuk. Daarmee werd het stuk nog interessanter. De aanwezige medewerkers van het Dordrechts Museum zagen de schildering al hangen aan het plafond van de Schoumanzaal. Maar de vraagprijs was niet gering en er was veel belangstelling in de stand van de handelaar voor het opvallende stuk.

Zonder steun van de Vereniging Rembrandt is een dergelijke aankoop voor het Dordrechts Museum niet haalbaar. Gelukkig waren verschillende leden van het bestuur van de Vereniging Rembrandt ook op de opening

aanwezig. Informeel werd gepolst of het plafondstuk in aanmerking zou kunnen komen voor steun. Intussen werd met Heim over de prijs onderhandeld en kon een optie van enkele dagen op het schilderij worden genomen. De vergadering van de Vereniging Rembrandt zou pas later plaatsvinden. Om binnen enkele dagen een verzorgde officiële aanvraag bij de Vereniging te kunnen indienen werd het plafondstuk de volgende dag met een restaurator vóór openingstijd van de beurs uitvoerig onderzocht en werd de relevante literatuur opgezocht.

Er moest snel worden besloten en zelfs een risico worden genomen. Drie dagen na de opening kocht het museum het plafondstuk van Busschop, nog voor de officiële toezegging van de Vereniging Rembrandt. Ook andere fondsen waren benaderd, waarbij de eerste reactie dikwijls de vraag was of de Vereniging Rembrandt al van de partij is. Naast de aankoopssom zijn er extra kosten waarmee rekening moet worden gehouden. Want aangezien het plafondstuk in het verleden verkleind is en delen doek daarbij omgeslagen werden, is een restauratie noodzakelijk om het oorspronkelijke formaat terug te krijgen. De aankoop is uiteindelijk tot stand gekomen met steun van het speciaal voor het Dordrechts Museum en Huis Van Gijn opgerichte Willem en Mary Reus-de Lange Fonds van de Vereniging Rembrandt en andere fondsen.

PRONKEN MET ANDERSMANS VEREN

De nieuwe aanwinst laat op illusionistische wijze een opening naar een wolkenlucht zien. Abraham Busschop maakte het plafondstuk in 1708 waarschijnlijk voor een pand in Dordrecht, want dat was de stad waar hij tot zijn verhuizing naar Middelburg in 1715 werkzaam was. In de ruimte waar het stuk bevestigd was, moet het de indruk hebben gewekt van een doorkijkje naar een hemel vol vogels. Langs een stenen balustrade zijn tal van inheemse en exotische soorten weergegeven. Aan één kant lijkt enige commotie te zijn ontstaan rond een zwarte raaf. Dat is de raaf (of kraai) die zich getooid had met de veren van andere vogels, een verhaal ontleend aan de fabels van de Griekse dichter Aesopus.

De raaf wil zich mooier voordoen dan hij is en verzamelt in het geniep veren van andere vogels. Wanneer hij – volgens sommige versies van de fabel – begint op te scheppen en de valse kleurenpracht wordt ontdekt, komen de vogels boos hun veren terughalen. De ijdele raaf wordt vernederd en kaalgepikt achtergelaten. Op het plafondstuk hebben diverse vogels hun eigen veer al

in hun snavel. Dat is het duidelijkst te zien bij de pauw links, maar ook kleinere vogels hebben hun veertjes al teruggepakt. De raaf wordt zelfs tot bloedens toe kaalgeplukt. Hoogmoed komt voor de val, als je pronkt met andermans veren!

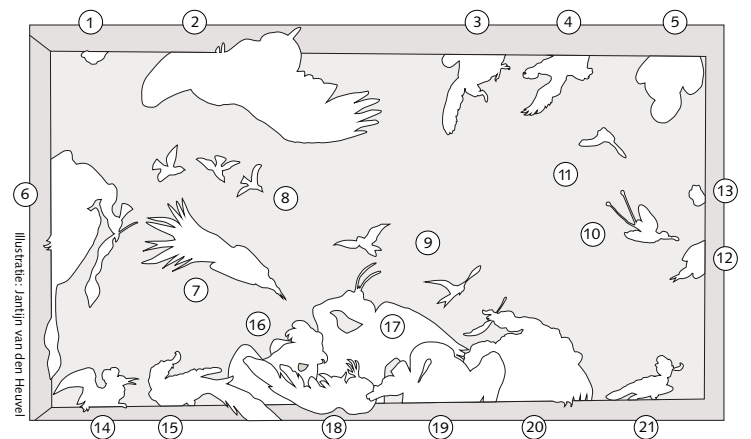
Vogelschilder Melchior d'Hondecoeter (1636-1695) is een van de weinige kunstenaars die deze fabel heeft verbeeld. Hij was in 1671 de eerste die het verhaal aangreep om veel vogelsoorten in een spannende compositie op doek bijeen te brengen. Mogelijk ontleende hij het

onderwerp aan een embleem in Joost van den Vondels *Den gulden winckel der konstlievende Nederlanders* uit 1613. Het heeft als motto: 'Leergierige leert hier aen een gecierde Rave/Dat ghy u niet verheft in yemands anders have.' De voorbeelden in het oeuvre van d'Hondecoeter zijn voor aan de wand; Busschop lijkt de eerste te zijn geweest die het thema als plafondbstuk uitwerkte.

De Dordtse kunstenaar Aert Schouman (1710-1792) zou in navolging van Busschop ook plafondbstukken met vogels maken, zoals die in het oude stadhuis aan de

Groenmarkt in Den Haag nog te vinden zijn, maar hij verbeeldde geen onderwerpen uit literaire bronnen. Terwijl Busschop vaker toepasselijke verhalen uitkoos, zoals Leda en de zwaan, lijkt het Schouman vooral om het decoratieve effect van vogels in een parkachtige omgeving te gaan. De fraaie behangsels in het Dordrechts Museum, die in 1996 met steun van de Vereniging Rembrandt zijn gekocht, zijn daarvan mooie voorbeelden. Net als het plafondbstuk van Busschop waren deze ooit onderdeel van een kamerdecoratie.

Illustratie: Jantijn van den Heuvel

1 Distelvink	9 Twee zwaluwen	18 Raaf (of zwarte kraai)
2 Zwarte kroonkraanvogel	10 Paradijsvogel (?)	19 Muskuseend
3 Edelpapegaai (?)	11 Kneu (?)	20 Kalkoen
4 Lori (?)	12 IJsvogel	21 (Vlaamse) gaai
5 Bosuil	13 Groenling (?)	
6 Pauw	14 Kemphaan	
7 Grote paradijsvogel	15 Geelvleugelara	(met dank aan Paul Knolle voor het determineren van de vogels)
8 Drie zangvogels	16 Molukkenkaketoe	
	17 Blauwe reiger	

'VERMAARD VOGEL- EN PLAFONDSCHILDER'

De in Dordrecht geboren kunstenaar Abraham Busschop begon zijn carrière met 'beeldenschilderen', het op ware grootte op paneel afbeelden van mensfiguren die langs de contouren werden uitgezaagd. Deze waren bedoeld om op een vermakelijke manier argeloos bezoek te misleiden. Vader Cornelis Bisschop (1630-1674), die zijn naam ook wel als Busschop spelde, was een van de eersten die met dergelijke bedriegertjes experimenteerde. Het werd een tamelijk lucratieve familiezaak waarin ook de oudste broer en drie zussen van Abraham meewerkten. Abraham ging zich echter al snel toeleggen op wat zijn grote specialiteit zou worden: decoratieve vogelstukken. Vele schoorsteen-, bovendeur- en plafondbstukken beschilderde hij met in- en uitheemse vogels, zowel in Dordrecht als in zijn latere woonplaats Middelburg.

Busschop is tegenwoordig nog maar bij weinig mensen bekend. Veel groter is de reputatie van zijn voorganger en voorbeeld Melchior d'Hondecoeter, de belangrijkste 17de-eeuwse schilder van pluimvee en exotische vogels. In de 18de eeuw valt die eer ten deel aan Aert Schouman, aan wie in het Dordrechts Museum een aparte zaal is gewijd. Busschop lijkt tussen de wal en het schip te vallen. Hoogstens is hij bekend als voorloper van Schouman, of als jongste zoon van Cornelis Bisschop, van wie het Dordrechts Museum een prachtig zelfportret bezit. Zelden wordt hij op eigen merites beoordeeld. Toch werd hij in zijn eigen tijd gerekend tot de belangrijkste vogelschilders. 'Vermaard Vogel- en Plafondbschilder' werd hij kort na zijn overlijden genoemd. De kunste-

Detailopname van de achterzijde van het plafondbord van Busschop met de omgevouwen rand waarop het puntje van de staart van de Geelvleugelara zichtbaar is.

naarsbiografen Houbraken en Weyerman waren vol lof over zijn werk. In 1729 schreef de laatstgenoemde dat Busschop 'thans wordt getelt onder de alderbeste Vogelschilders'. En niet zonder humor schrijft hij dat er weinig schilders zijn die hem in het uitbeelden van vogels kunnen evenaren, of zelfs kunnen 'overkraaijen.'

De onbekendheid van de schilderijen van Busschop heeft alles te maken met de aard van zijn werk. De decoratieve stukken waren als vast onderdeel van een interieur lange tijd verscholen in woonhuizen; ze circuleerden veel minder dan schilderijen. Interieurs werden weliswaar aangepast, omdat smaak en mode nu eenmaal veranderen, maar daarna verdwenen de decoratieve stukken vaak naar het buitenland. Veel is naar Engeland en Amerika verkocht en soms opnieuw voor lange tijd nagelvast ingebouwd. In Dordrecht is zelfs niets meer van Busschop op de oorspronkelijke plaats te vinden. Ook dat komt zijn bekendheid niet ten goede.

In musea was bovendien nauwelijks werk van Busschop te zien. Een schoorsteenstuk met watervogels van zijn hand kwam door een schenking in 1889 in het Dordrechts Museum terecht. Precies een eeuw later wijdde Laurens J. Bol, oud-directeur van het museum, in het tijdschrift *Tableau* een tweedelig artikel aan de 'vergeten kunstenaar van groot talent'. Het was een eerste bewuste poging tot herwaardering. Sindsdien is er meer aandacht voor het werk van Busschop en zijn er verschillende stukken op veilingen opgedoken. De kunstenaar veroverde vijf jaar geleden zelfs een plaatsje op de in Keulen, Dordrecht en Kassel gehouden tentoonstelling *De kroon op het werk*, het eerste grote overzicht van

Schoumanzaal in het Dordrechts Museum

Een pauw en eenden opgejaagd door een hond in een parklandschap

Aert Schouman

1766. Olieverf op doek, 297 x 123 cm

DORDRECHTS MUSEUM

Watervogels in een parkachtig landschap
Abraham Busschop
1718. Olieverf op doek, 98,5 x 101,5 cm
DORDRECHTS MUSEUM

Hollandse schilderkunst rond 1700. Met de huidige aankoop van een uit particulier bezit opgedoken, groot plafonddstuk van Busschop is de waardering voor het oeuvre van de kunstenaar tot een hoogtepunt gekomen. Zijn werk kan nu eindelijk in volle glorie worden getoond.

RESTAURATIE

Uiteindelijk zal het plafonddstuk worden opgenomen in de Schoumanzaal. Bezoekers moeten het stuk dan weer kunnen ervaren zoals het oorspronkelijk is bedoeld, aan het plafond. Zoals de gereconstrueerde behangselkamer van de gebroeders Van Strij elders in het museum een prachtige indruk geeft van een 'kamer in 't rond', zo kan met het plafonddstuk een beter beeld worden gegeven van de vrijwel verdwenen decoratieve schilderkunst in Dordrecht.

Net als bij de behangsels van Van Strij is het plafonddstuk van Busschop in het verleden verkleind om het op een nieuwe locatie in te bouwen. Een restauratie is noodzakelijk om de aan alle zijden omgeslagen randen van ongeveer 10 centimeter breed terug te vouwen. Op die manier kan het oorspronkelijke formaat worden teruggebracht. Daarbij zal onder andere de felrode staart van de Geelvleugelara linksonder, die nu door de beeldrand doorsneden wordt, weer helemaal zichtbaar worden. Ook zal het verfoppervlak gereinigd worden en zal de voorstelling enigszins aan helderheid kunnen winnen. Beschadigingen en in het verleden aangebrachte overschilderingen zullen worden gerestaureerd. Er wordt naar gestreefd het plafonddstuk dit jaar nog te laten schitteren in het Dordrechts Museum.

Sander Paarlberg
Conservator oude kunst

Literatuur

- L.J. Bol, 'Abraham Busschop, een voorloper van Aart Schouman', *Tableau Fine Arts Magazine* 12 (1989), pp. 74-77 en 12 (1990), pp. 87-89 en 94
- M. Rikken, *Melchior d'Hondecoeter. Vogelschilder*, Amsterdam 2008
- L. Wepler, 'Fabulous Birds. Melchior d'Hondecoeter as storyteller', *Willem de Rooij - Intolerance*, tent. cat. Berlijn (Nationalgalerie) 2010-11, dl. 3, 'Melchior d'Hondecoeter 1636-1695', pp. 33-59

Kunstvragen

Lodewijk de Waal (61)

Voorzitter van de Raad van Toezicht van de Stichting Nationaal Fonds Kunstbezit

Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Mijn ouders hadden een schilderij met een havengezicht op Rotterdam. Dat maakte grote indruk op mij als klein jongetje. Als kind wilde ik zeeman worden, en dat kwam mede door dat schilderij. Wie de maker was en waar het is gebleven weet ik niet, maar ik zie het nog voor me.'

Herinnert u zich nog uw eerste kunst-reproductie?

'Dat zal ongetwijfeld een affiche zijn geweest, want ik groeide op in de jaren zestig en was aangesloten bij een radicale jongerenorganisatie. Ik had bijvoorbeeld die beroemde foto van Che Guevara hangen.'

Wat is uw eerste kunstaankoop?

'Kunst kopen doe ik zelden, maar ik heb wel een abonnement op de kunstuitleen. En ik heb veel mooie foto's gekregen die met mijn vakbondstijd te maken hebben, onder andere van Chris Pennarts en Bert Verhoeff.'

Naar welk museum gaat u graag terug?

'Ik woon in Haarlem en ben dol op Teylers Museum. De ambiance, de wat rommelige verzameling... het heeft bijna het karakter van een zolder, dat vind ik heel bijzonder. Maar ik kom ook graag in het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden en het Kröller-Müller Museum.'

Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Schilderijen met een zekere maatschappelijke betekenis hebben altijd mijn voorkeur, zoals Jan Steens *Burger van Delft* in het Rijksmuseum, waarin armoede een thema is. Er is ooit een schilderij van Max Beckmann op de markt geweest van een matroos met de krant *Het volk* in zijn handen. Ik vond het jammer dat het toen niet is gelukt dat voor een Nederlands museum aan te kopen.'

Welk werk zou u graag met iedereen willen delen?

'Ik heb onlangs een litho gekocht van Marlene Dumas met het portret van Nelson Mandela. Nu is Mandela bijna een heilige, maar Dumas beeldde hem af als een jonge man. Onder zijn portret staat de tekst '*Would you trust this man with your daughter?*' De combinatie van het beeld van de jonge Mandela en die tekst – daar zit een wereld achter.'

